

Pytlak, Mariola

Miejsce zamieszkania a plany życiowe maturzystów w świetle badań ankietowych w roku szkolnym 2007/2008

Rocznik Mazowiecki 21, 207-228

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mariola Pytlak

Miejsce zamieszkania a plany życiowe maturzystów w świetle badań ankietowych w roku szkolnym 2007/2008

Wstęp

Podstawowymi jednostkami sieci osadniczej są wsie i miasta. Ich wielkość i wygląd różnią się ze względu na warunki przyrodnicze, historyczne, gospodarcze i społeczne. Mimo że współcześnie warunki życia na wsi upodabniają się do warunków życia w mieście, to nadal mówi się o zapóźnieniu cywilizacyjnym wsi. Miasto traci co prawda monopol na nowoczesność, edukacja ekologiczna uświadamia mieszkańcom wsi walory miejsca, w którym mieszkają, zanika kompleks niższości wobec miasta. Dotyczy to jednak głównie warunków techniczno-cywilizacyjnych. Głównym problemem są istniejące nadal bariery edukacyjne i ograniczenia w realizacji aspiracji młodych ludzi. Wśród aspiracji szczególne miejsce zajmują osobiste perspektywy życiowe, rozumiane jako możliwe w przyszłości do osiągnięcia miejsce w społeczeństwie oraz uzyskanie oczekiwanego statusu zawodowego.

W literaturze można znaleźć wiele opracowań dotyczących młodego pokolenia Polaków mieszkających na wsi¹. Zamierzeniem publikacji było przedstawienie planów, dążeń oraz celów życiowych młodzieży, które warunkowane są sytuacją życiową – materialną i bytową. W nurt tych badań włączyła się w 2007 r. Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie, gdzie pod kierunkiem prof. dr. hab. Witolda Rakowskiego przeprowadzone zostały badania ankietowe w miastach zachodniej części województwa mazowieckiego. W grudniu 2007 r. badania przeprowadzono w Grodzisku Mazowieckim, a w okresie styczeń-marzec 2008 – w szkołach średnich powiatu żyrardowskiego².

¹ Zob. np. J. Rutkowiak, „Czas odzyskany” dziecka wiejskiego a warunki jego rozwoju intelektualnego, „Nowa Szkoła” 1987 nr 11; K. Gutkowska, J. Ozimek, *Aspiracje edukacyjne mieszkańców wsi a możliwości realizacji*, „Wies i Rolnictwo” 2003/2, s. 165.

² Zob. W. Rakowski, *Zamierzenia maturzystów szkół powiatu żyrardowskiego w roku 2007/2008*, „Rocznik Żyrardowski” 2008, t. VI. Badania te nawiązują do badań przeprowadzonych w 2005 r. w Radomiu; zob. G. Łepecka, A. Zielińska, W. Rakowski, *Zamierzenia maturzystów wybranych szkół radomskich*, w: *Studia nad regionem radomskim*, t. II, red. W. Rakowski, Politechnika Radomska, Radom 2006, s. 233-247.

1. Zakres badania

Badanie dotyczące planów maturzystów po ukończeniu przez nich nauki w szkole średniej objęło swym zasięgiem dwa zespoły szkół średnich, działających na terenie Grodziska Mazowieckiego: Zespół Szkół nr 1 – tworzony przez Liceum Ogólnokształcące i Technikum Gastronomiczne, oraz Zespół Szkół Technicznych i Licealnych nr 2 – złożony z Liceum Profilowanego i Technikum Mechanicznego³.

W roku szkolnym 2007/2008 w strukturze obydwu szkół znajdowało się 12 klas maturalnych, w tym :

- w Liceum Ogólnokształcącym cztery klasy z rozszerzoną edukacją: lingwistyczną, humanistyczną, matematyczno-informatyczną oraz społeczno-kulturową;
- w Technikum Gastronomicznym trzy klasy kształcące uczniów w zawodzie technik żywienia i gospodarstwa domowego;
- w Liceum Profilowanym trzy klasy o profilu: transportowo-spedycyjnym, kształtowanie środowiska oraz zarządzanie informacją;
- w Technikum Mechanicznym dwie klasy o specjalizacji obsługa i naprawa pojazdów samochodowych..

Łącznie w roku szkolnym 2007/2008 do klas maturalnych w Grodzisku Mazowieckim uczęszczało 284 uczniów, w tym 174 osoby do Zespołu Szkół nr 1 (97 – do Liceum Ogólnokształcącego i 77 – do Technikum Gastronomicznego) i 110 uczniów do Zespołu nr 2. W badaniu wzięło udział łącznie 245 uczniów (z Zespołu nr 1 – 154; z Zespołu nr 2 – 91), co oznaczało udział odpowiednio 88,5% oraz 82,7% uczniów grodzickich klas maturalnych. Do dalszego opracowania trafiło 150 kwestionariuszy (86,2% badanej populacji) z Zespołu nr 1 (w tym 84 ankiety wypełnione przez uczniów Liceum Ogólnokształcącego i 66 ankiet z Technikum Gastronomicznego) oraz 85 kwestionariuszy (77,3% badanej populacji) z Zespołu nr 2 (w tym 47 ankiet wypełnionych przez uczniów Liceum Profilowanego i 38 z Technikum Mechanicznego).

Podstawowe pytania w kwestionariuszu podzielono na trzy grupy. Pierwsza część zawierała pytania ogólne (miejsce zamieszkania, status rodzinny, zatrudnienie rodziców); druga dotyczyła samooceny warunków życia młodych ludzi; trzecia – planów po ukończeniu szkoły średniej. Na tej podstawie dokonana została próba określenia zależności od miejsca zamieszkania planów życiowych maturzystów

2. Ogólna charakterystyka respondentów

Badana populacja maturzystów kończących grodzickie licea została podzielona na trzy grupy. Kryterium podziału było stałe miejsce zamieszkania uczniów i tym samym utworzona została subpopulacja uczniów dojeżdżających do szkoły z okolicznych wsi oraz uczniów pochodzących z miast. Dodatkowo wyodręb-

³ W skład Zespołu Szkół nr 2 wchodzi również Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz Technikum dla Dorosłych.

nieni zostali maturzyści pochodzący z Grodziska Mazowieckiego. Miejsca swojego zamieszkania nie określiło 17 respondentów (ich kwestionariusze nie brały udziału w dalszej części analizy). W badaniu udział wzięło 92 uczniów pochodzących z terenów wiejskich i 126 – z miejskich (w tym 71 – z Grodziska Mazowieckiego i 55 – z pozostałych miast). W ostatniej grupie najwięcej uczniów pochodziło z Żyrardowa (25 osób), Pruszkowa (10 osób) i Mszczonowa (8 osób) – patrz tabela 1.

Tabela 1. Kierunki napływu uczniów grodzickich szkół z uwzględnieniem typu szkoły⁴

Miejsce zamieszkania respondentów	Zespół Szkół nr 1		Zespół Szkół Technicznych i Licealnych nr 2		Ogółem
	Liceum Ogólnokształcące	Technikum Gastronomiczne	Liceum profilowane	Technikum Mechaniczne	
Grodzisk Mazowiecki	38	17	13	3	71
Inne Miasta:					
Pruszków	1	4	2	3	10
Żyrardów	4	8	3	10	25
Milanówek	*	2	3	2	7
Mszczonów	2	1	1	4	8
Podkowa Leśna	2	*	*	1	3
Błonie	*	*	*	2	2
Razem miasta (z Grodziskiem)	47	32	22	25	126
Tereny wiejskie gmin:					
Godzisk Maz.	5	5	12	1	23
Jaktorów	2	8	4	3	17
Brwinów	1	1	1	*	3
Wiskitki	*	2	2	*	4
Żabia Wola	7	5	1	*	13
Baranów	5	*	*	2	7
Radziejowice	11	5	*	3	19
Błonie	1	*	*	*	1
Żelechów	*	1	*	*	1
Nadarzyn	*	*	1	*	1
Puszcza Mariańska	*	*	1	1	2
Leszno	*	*	*	1	1
Razem tereny wiejskie	32	27	22	11	92

⁴ Wszystkie tabele i rysunki sporządzono na podstawie danych uzyskanych podczas badania.

3. Ocena warunków życia

Jak już wcześniej wspomniano, miejsce zamieszkania osób jest czynnikiem, który ma znaczenie przy porównywaniu aspiracji edukacyjno-zawodowych. Na poziom aspiracji oddziałuje bowiem środowisko terytorialne, warunki życia w tym środowisku oraz dostępność do instytucji kulturalno-oświatowych. Wykazano również, że rozwój dzieci i młodzieży mieszkających w miastach i na wsiach przebiega w charakterystycznych warunkach wyznaczonych czynnikami egzogennymi. Nierówność sytuacji materialnej, sposobu życia, opieki lekarskiej, dostępności do dóbr kulturalnych znajduje odbicie w stanie i dynamice rozwoju ich mieszkańców, a szczególnie dzieci i młodzieży⁵. W rezultacie szanse życiowe dziecka różnicuje działanie takich czynników, jak wykształcenie rodziców, warunki materialne czy nastawienie do wiedzy oraz nauki. Przedstawione powyżej czynniki wpływają na kształtowanie się postaw, dążeń, zainteresowań i aspiracji młodych ludzi, dlatego też w pracy tej podjęto próbę oceny wpływu rodziny, warunków materialnych oraz stanu biologicznego rodziny na plany życiowe młodzieży.

3.1. Sytuacja finansowa rodziców ucznia

Punktem wyjścia do dalszych rozważań jest określenie warunków finansowo-materialnych rodzin respondentów. Dokonana na podstawie samooceny uczniów analiza warunków finansowych wykazała związek warunków życiowych z miejscem zamieszkania. Pamiętać przy tym trzeba, że dokonana ocena ma charakter subiektywny, a na postrzeganie sytuacji rodziny – obok wymiernych czynników w postaci osiągniętych dochodów i związanych z tym wydatków – wpływ ma szereg dodatkowych okoliczności. Należy do nich m.in. otoczenie, w jakim rodzina mieszka oraz sytuacja finansowa sąsiadów i znajomych. Inaczej bowiem oceniać będzie swoją sytuację uczeń mieszkający wśród osób osiągających znacznie wyższe dochody, a inaczej, gdy w jego otoczeniu znajdują się osoby np. nieposiadające pracy i tych dochodów pozbawione. Inaczej oceniać ją będą mieszkańcy wsi i – uzyskujący porównywalne dochody – uczniowie mieszkający w mieście. Najlepiej swą sytuację ocenili uczniowie mieszkający w Grodzisku Mazowieckim – 65,2% uczniów z tej grupy oceniło warunki finansowe swoich rodziców jako co najmniej dobre (w tym 17,4% jako bardzo dobre). W wypadku pozostałych dwóch grup wielkość ta wahała się od 56,2% na terenach wiejskich do 47,3% w pozostałych miastach. Jednocześnie 7,8% mieszkańców wsi oceniło swoją sytuację materialną jako co najmniej złą, u uczniów z miasta był on nieznacznie mniejszy (6,4%). Warto przy tym zwrócić uwagę na rozkład odpowiedzi uczniów pochodzących z miast innych niż Grodzisk Mazowiecki. Ich rodziny znajdują się w potencjalnie najgorszej sytuacji – najmniejszy udział sytuacji bardzo dobrej i dobrej, największy – przeciętnej, przy porównywalnym ze wsią udziałem

⁵ T. Bielicki, H. Szczotka, J. Charzewski, *Rozwarstwienie społeczne współczesnej ludności Polski*, „Przegląd Antropologiczny” 1981 (47), s. 237-261.

le najgorzej sytuowanych finansowo. W grupie tej znacznie lepiej oceniali swoją sytuację uczniowie pochodzący z miast położonych bliżej Warszawy (Milanówek i Podkowa Leśna) i rozwijających się gospodarczo (Mszczonów), najgorzej natomiast – maturzyści dojeżdżający do szkoły z Żyrardowa. W wypadku uczniów pochodzących ze wsi stosunkowo w najlepszej sytuacji znajdowali się mieszkańcy gminy Grodzisk Mazowiecki (ocena co najmniej przeciętna), najgorszej – gmin rolniczych Baranów i Żabia Wola, położonych w powiecie grodziskim.

Tabela 2. Sytuacja finansowa rodzin respondentów z uwzględnieniem miejsca zamieszkania (w %)

Sytuacja finansowa rodziny ucznia	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi N=89
	Ogółem N=124	w tym		
		w Grodzisku Maz. N=69	w pozostałych miastach N=55	
bardzo dobra	12,71	17,4	5,5	7,9
dobra	45,2	47,9	41,8	48,3
taka sobie	36,6	29,0	45,5	36,0
zła	4,0	4,3	3,6	5,6
bardzo zła	2,4	1,4	3,6	2,2
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Rodzina – podobnie jak inne grupy społeczne – jest zbiorowością zróżnicowaną pod względem wykształcenia rodziców. Powszechnie uznaje się, że to właśnie ten czynnik w bardzo istotny sposób wpływa na sytuację finansową rodziny oraz aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży. W badaniach wykształcenie podzielono na pięć kategorii: podstawowe, zawodowe, średnie, pomaturalne i wyższe. Biorąc pod uwagę założony w badaniu cel, uwzględniono przy tym miejsce zamieszkania, a uzyskane wyniki odniesione zostały do wcześniej określonej przez uczniów sytuacji finansowej. W świetle uzyskanych od respondentów informacji okazało się, że istnieje wyraźna zależność między miejscem zamieszkania a poziomem wykształcenia. Z danych zawartych w tabeli 3 wynika, że stosunkowo najniższym poziomem wykształcenia charakteryzowali się rodzice uczniów mieszkających na wsi. Co prawda wykształcenie podstawowe miał niewielki odsetek rodziców, ale i tak był on niemal trzykrotnie wyższy niż w mieście. Ponadto więcej niż co drugi ojciec oraz co trzecia matka na wsi skończyli zaledwie zasadniczą szkołę zawodową (w mieście odpowiednio co czwarty ojciec i co ósma matka). Wśród mieszkańców wsi relatywnie najniższym wykształceniem charakteryzowali się mieszkańcy typowo rolniczych wsi powiatu grodziskiego, najwyższym – gminy Grodzisk Mazowiecki. Po uwzględnieniu analizowanej wcześniej samooceny warunków finansowych, widać ich wyraźną zbieżność z poziomem wykształcenia.

Tabela 3. Poziom wykształcenia rodziców respondentów (w %)

Sytuacja finansowa rodziny ucznia	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi
	Ogółem	w tym		
		w Grodzisku Maz.	w pozostałych miastach	
Ojciec				
	N=113	N=63	N=50	N=84
podstawowe	3,5	3,2	4,0	9,5
zasadnicze zawodowe	25,7	20,6	32,0	51,1
średnie	30,1	23,8	38,0	19,1
pomaturalne	18,6	25,4	10,0	9,5
wyższe	22,1	27,0	16,0	10,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0
Matka				
	N=120	N=69	N=51	N=85
podstawowe	3,3	2,9	3,9	7,1
zasadnicze zawodowe	12,5	14,5	9,8	34,1
średnie	38,3	31,9	47,0	29,4
pomaturalne	18,3	17,4	19,6	14,1
wyższe	27,5	33,3	19,6	15,3
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

3.2. Źródło utrzymania rodziny

Po uwzględnieniu poziomu wykształcenia rodziców oraz dokonanej przez uczniów oceny poziomu finansowego rodziców, w następnej kolejności analizie poddano źródła utrzymania rodzin. Nie ustalano przy tym szczegółowo źródeł dochodu, skupiając uwagę na aktywności ekonomicznej rodziców respondentów. Przyjęto przy tym, że wysokość uzyskiwanych dochodów jest uzależniona od charakteru ich zatrudnienia, a źródłem dochodów, z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb, jest praca osobiście wykonywana przez oboje lub też tylko jedno z rodziców.

W badanej grupie dominowało utrzymanie z pracy obojga rodziców, przy czym najniższy odsetek takich rodzin zanotowany został na terenach wiejskich (patrz tab. 3). Stosunkowo wysoki był również w tej grupie udział osób, których rodziny utrzymywane były tylko i wyłącznie z pracy ojca, ale – jak wykaże dalsza część analizy – znaczny wpływ na ten stan rzeczy miała wielkość rodzin i niepodejmowanie pracy zawodowej przez kobiety wychowujące więcej niż czworo dzieci. W miastach natomiast widoczny był relatywnie duży udział rodzin utrzymywanych tylko przez matki – w większości to rodziny niepełne, w której dzieci pozostawały pod wyłączną opieką matki. Trzeba przy tym zwrócić uwagę na to, że – wbrew obiegowym opiniom – sytuacja dochodowa matek samotnie wychowują-

cych dzieci przedstawiała się korzystniej niż rodzin wielodzietnych, nawet tych z trójką dzieci.

Tabela 4. Źródło utrzymania rodziny respondentów z uwzględnieniem podziału na miasto i wieś (w %)

Źródło utrzymania rodziny	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi N=83
	Ogółem N=116	w tym		
		w Grodzisku Maz. N=63	w pozostałych miastach N=53	
praca obojga rodziców	74,2	71,4	77,3	62,7
tylko praca ojca	6,9	9,5	3,8	22,9
tylko praca matki	15,5	15,9	15,1	9,6
oboje rodziców bezrobotni	3,4	3,2	3,8	4,8

Pozostało zatem określenie charakteru pracy podejmowanej przez rodziców respondentów. Podany przez uczniów ostatnio wykonywany przez każdego z rodziców zawód stanowił podstawę do skonstruowania tabeli 5, w której znalazło się kilka grup pracowników w zależności od charakteru wykonywanej pracy. Stanowiska pracownicze podzielone zostały na dwie grupy: robotników niewykwalifikowanych oraz wykwalifikowanych, do których zaliczeni zostali stolarze, ślusarze, mechanicy, krawcowe, kucharze, kelnerki itp. Kolejne trzy grupy tworzą kategorię pracowników umysłowych. Znajdują się wśród nich pracownicy na stanowiskach wykonawczych (pielęgniarka, nauczyciel, przedszkolanka, policjant, żołnierz), pracownicy biurowi (księgowy, sekretarka, urzędnik samorządowy) oraz przedstawiciele wolnych zawodów (architekt, fotograf, projektant wnętrz, adwokat). Z pracowników umysłowych wyodrębniona została kadra kierownicza, w ramach której znajduje się zarówno personel kierowniczy średniego szczebla, jak też wyższa kadra kierownicza w polskich i zagranicznych przedsiębiorstwach. Ostatnią grupę tworzą osoby prowadzące własną działalność gospodarczą. Niestety znaczny odsetek uczniów nie udzielił odpowiedzi na pytanie dotyczące charakteru pracy rodziców – zawodu ojca nie podał niemal co czwarty z respondentów, a matki co trzeci uczeń biorący udział w badaniu. To powoduje, że uzyskane wyniki nie stanowią wystarczająco dobrej (reprezentatywnej) próby badawczej. Mimo to z uzyskanych wyników można wyciągnąć pewne wnioski.

Mimo różnic w wykształceniu rodziców uczniów mieszkających na wsi i w mieście w wypadku ojców uczniów-respondentów odsetki osób w poszczególnych grupach zawodowych są do siebie zbliżone. Nieco inaczej było w wypadku pracy matek, bowiem zarysowały się wyraźne różnice, zwłaszcza co do pracowników wykwalifikowanych, pracowników biurowych oraz właścicieli (współwłaścicieli) firm.

Tabela 5. Charakter pracy wykonywanej przez rodziców respondenta (w %)

Charakter pracy wykonywanej przez rodziców	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi
	Ogółem	w tym		
		w Grodzisku Maz.	w pozostałych miastach	
ojciec				
	N=83	N=50	N=33	N=59
robotnik niewykwalifikowany	7,2	10,0	3,0	8,5
robotnik wykwalifikowany	36,1	28,0	48,5	37,3
pracownik na stanowisku wykonawczym	31,3	32,0	30,3	20,3
pracownik biurowy	*	*	*	15,3
kierownik średniego szczebla	4,8	6,0	3,0	3,4
wyższa kadra kierownicza	1,2	*	3,0	*
właściciel (współwłaściciel) firmy	14,5	18,0	9,1	15,3
wolny zawód	4,8	6,0	3,0	*
matka				
	N=81	N=48	N=33	N=59
robotnik niewykwalifikowany	6,2	6,3	6,1	6,8
robotnik wykwalifikowany	14,8	14,6	15,2	28,8
pracownik na stanowisku wykonawczym	25,9	25,0	27,3	35,6
pracownik biurowy	32,1	27,1	39,4	11,9
kierownik średniego szczebla	2,5	2,1	3,0	8,5
wyższa kadra kierownicza	*	*	*	*
właściciel (współwłaściciel) firmy	11,1	12,5	9,1	5,1
wolny zawód	7,4	12,5	*	3,4

Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzić można, że o poziomie finansowym rodziny i uzyskiwanych w ten sposób dochodach decyduje charakter wykonywanej przez rodziców respondenta pracy. Biorąc pod uwagę udzielone odpowiedzi (stosunkowo duży udział kadry kierowniczej i właścicieli firm wśród rodziców uczniów pochodzących ze wsi w porównaniu z mieszkańcami innych

niż Grodzisk Mazowiecki miast – por. tab. 5) oraz dokonaną przez uczniów samoocenę sytuacji finansowej, uznać należy, że o tym, jak oceniana jest sytuacja finansowa rodziny, decyduje w dużej mierze udział najlepiej opłacanej kadry kierowniczej oraz przedsiębiorców uzyskujących dochody o różnej rozpiętości.

3.3. Sytuacja rodzinna respondentów

Opierając się na wynikach badania wykazano, że o sytuacji finansowej rodziny nie decyduje tylko i wyłącznie wykształcenie i charakter wykonywanej pracy. Istnieją również inne czynniki, pośród których wymienić należy wielkość rodziny. Liczba dzieci decyduje bowiem o poziomie dochodów na jedną osobę w gospodarstwie domowym oraz poziomie wydatków na zaspokojenie potrzeb rodziny. Jak wykazują bowiem badania, już przy trojgu dzieciach wydatki tzw. niezbędne na żywność i stałe opłaty mieszkaniowe zbliżają się do 50%, a w wypadku rodzin z czwórką i większą liczbą dzieci przekraczają 50% ogółu wydatków rodziny. Ogranicza to wydatki na zaspokojenie potrzeb rozwojowych dzieci – edukację, rekreację, kulturę⁶.

Tabela 6. Liczba dzieci w rodzinie z uwzględnieniem podziału na tereny wiejskie i miejskie (w %)

Liczba dzieci w rodzinie	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi N=92
	Ogółem N=116	w tym		
		w Grodzisku Maz. N=71	w pozostałych miastach N=55	
jedno dziecko	19,0	21,1	16,4	7,6
dwoje dzieci	50,1	47,9	52,7	45,7
troje dzieci	22,2	23,9	20,0	30,4
czworo i więcej dzieci	8,7	7,0	10,9	16,3

We wszystkich grupach przeważały rodziny z dwójką dzieci (patrz tab. 6). Najbardziej liczne były rodziny wiejskie – 46,7% respondentów wychowywało się w rodzinie posiadającej co najmniej troje dzieci (przy czym 16,3% – w rodzinach z co najmniej czwórką dzieci). W rodzinach miejskich udział dużych rodzin nie przekraczał 31%. Jednocześnie, jedynekami było tylko 7,6% respondentów mieszkających na wsi, przy 21,1% w Grodzisku Mazowieckim i 16,4% w pozostałych miastach.

⁶ Zwróciła na to uwagę Anna Szukielójć-Bieńkuńska na konferencji „Polska Rodzina – wyzwania, działania, perspektywy” w referacie pt. *Sytuacja społeczno-materiałna rodzin w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych* (http://www.unic.un.org.pl/rok_rodziny/raport_podsumowanie.php).

4. Wpływ miejsca zamieszkania na plany uczniów klas maturalnych

Planowanie przyszłości pełni ważną rolę w aktywności jednostki. Młody człowiek, który nie ma żadnych planów co do swojej przyszłości, nie jest przygotowany do wypełniania zamierzeń dotyczących własnej edukacji, pracy czy życia osobistego⁷. Trzeba przy tym pamiętać, że przeobrażenia systemowe w Polsce przyczyniły się do wytworzenia nowych wartości, które stanowią źródło aspiracji i zamierzeń młodych ludzi⁸.

Wykazano, że miejsce zamieszkania ma wpływ na sytuację materialną i rodziną uczniów. Czy zatem wśród uczniów grodziskich szkół średnich miejsce zamieszkania ma wpływ również na ich dalsze plany? Punktem wyjścia do rozważań na ten temat stanie się określenie wpływu miejsca zamieszkania na osiągnięte przez uczniów wyniki. W dalszej kolejności przeanalizowane zostaną związane z tym plany dotyczące wyboru miejsca i kierunku studiów.

4.1. Poziom nauczania grodziskich szkół

Zmiany cywilizacyjne i współczesny rynek pracy sprawiły, że musimy kształcić na poziomie wyższym co najmniej 50% populacji. A więc szkoły podstawowe, gimnazja, licea muszą uczyć bardziej efektywnie, aby tak duży odsetek młodzieży doprowadzić do matury. Jednocześnie zaostrzająca się konkurencja między szkołami średnimi i wyższymi przyczynia się do systematycznego podnoszenia jakości i efektywności nauczania oraz wyrównania osiągniętych przez uczniów wyników. Oznacza to, że do renomowanych szkół trafiają jednostki najzdolniejsze i traci tym samym znaczenie miejsce ich pochodzenia⁹. Niestety wśród uczniów szkół w Grodzisku Mazowieckim nadal ma znaczenie zamieszkiwanie na wsi. Analizując dane przedstawione w tabeli 7, obrazujące samoocenę osiągniętych przez uczniów wyników, widać wyraźnie, że mieszkańcy wsi ocenili się znacznie gorzej niż pozostali – aż 13% z nich uznało się za ucznia słabego (przy 1,4% maturzystów z Grodziska i 7,3% z pozostałych miast).

Tabela 7. Samoocena osiągniętych wyników w szkole z uwzględnieniem podziału na miasto i wieś (w %)

Samoocena osiągniętych wyników w szkole	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi N=92
	Ogółem N=126	w tym		
		w Grodzisku Maz. N=71	w pozostałych miastach N=55	
bardzo dobry	7,1	9,9	3,6	4,3
dobry	26,2	32,4	18,2	22,8
przeciętny	58,7	53,5	65,5	53,3
słaby	4,0	1,4	7,3	13,0
trudno ocenić	4,0	2,8	5,5	6,5

⁷ M. Tyszkowa, *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990, s. 18.

⁸ T. Lewowicki, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, Warszawa 1987, s. 21.

⁹ S. Czachorowski, *Spadek poziomu nauczania?* „Forum Akademickie” – <http://www.forumakad.pl/>

Z jednej strony może to być wynik trudności w sprostaniu konkurencji rówieśników kończących szkoły podstawowe w mieście, z drugiej – może się wiązać z gorszymi warunkami do nauki. Wśród uczniów o tak niskiej samoocenie znaleźli się bowiem uczniowie dojeżdżający z odległych od Grodziska Mazowieckiego wsi (Puszcza Mariańska, Żelechów i inne miejscowości gminy Żabia Wola) oraz pochodzący z rodzin wielodzietnych (co najmniej czworo rodzeństwa), których warunki zmuszają często do pomocy w utrzymywaniu rodziny. Ponadto można domniemywać, że młodzież pochodząca z dużych rodzin gorzej radzi sobie z nauką ze względu na to, że rodzice mieli mniej czasu dla każdego dziecka, które pozostawiane było samemu sobie. Potencjalnie najgorzej oceniali przy tym swoje wyniki uczniowie z rodzin, w których oboje rodziców nie miało pracy. Ze względu na to, że we współczesnym świecie koszt wychowywania i kształcenia dzieci stał się bardzo wysoki, rodzina borykająca się z kłopotami, ale posiadająca mniej dzieci ma szansę pomóc w starcie w dorosłe życie lepiej niż rodziny wielodzietne. A zatem na postępy szkolne uczniów wpływ ma nie tylko środowisko, w jakim młodzież się wychowuje, ale również problemy finansowe oraz związane z tym warunki bytowe.

Przy odpowiedzi na pytanie o poziom nauczania w grodziskich szkołach średnich – przy wzięciu pod uwagę, że uczniowie kończyli gimnazja rejonizacyjnie przypisane ich miejscu zamieszkania (zarówno w mieście jak i na wsi) o różnej renomie i poziomie nauczania – należałoby spodziewać się wyraźnych różnic w ocenie poziomu nauczania w obecnej szkole. Okazuje się jednak, że uczniowie dokonali w marę jednolitej i dość surowej oceny (patrz tab. 8), przy czym znacznie gorszą opinię o swojej szkole mieli uczniowie pochodzący ze wsi. Ponad połowa z nich uznała bowiem, że poziom nauczania jest przeciętny i tylko 5,7%, że bardzo wysoki. Potwierdzeniem prawdziwości tej oceny są wyniki badania przeprowadzonego przez W. Lipińską. 13% ankietowanych z Grodziska Mazowieckiego przyznało, że czynnikiem determinującym ich wybór była zasłyszana przez nich opinia o szkole, przy czym aż 8% wybrało szkołę ze względu na łatwość jej ukończenia¹⁰. Jednocześnie oznacza to, że będą mieli znacznie trudniejszy start w przyszłości. Sposób rekrutacji na limitowane studia stacjonarne w uczelniach państwowych powoduje, że wygrywają zazwyczaj dzieci z rodzin wykształconych, mieszkających w dużych miastach i dobrze sytuowanych, w których posyła się dzieci do dobrych szkół średnich. Bez trudu wygrywają one z młodzieżą kończącą słabe licea i technika, chociaż nie można wykluczyć, że zdolni młodzi ludzie z tych środowisk również mają szanse na przebicie się.

¹⁰ Wynika to z niepublikowanych jeszcze badań przeprowadzonych przez W. Lipińską i M. Pytlak. Omówienie badań znajdzie się w VII tomie „Rocznika Żyrardowskiego”.

Tabela 8. Ocena poziomu nauczania w szkole (w %)

Poziom nauczania w szkole	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi N=92
	Ogółem N=126	w tym		
		w Grodzisku Maz. N=71	w pozostałych miastach N=55	
bardzo wysoki	7,1	9,9	3,6	5,4
wysoki	37,3	36,6	38,2	37,0
średni	42,1	40,8	43,6	52,2
niski	7,9	9,9	5,5	2,2
trudno ocenić	5,6	2,8	9,1	3,3

4.2. Plany życiowe maturzystów

Jedną z miar aspiracji życiowych, postrzegania możliwych do osiągnięcia celów oraz określenia realnych perspektyw są wyobrażenia o własnym życiu w przyszłości. Dalsze plany maturzystów nie są w bezpośredni sposób zależne od miejsca ich zamieszkania. Na podjęcie studiów dziennych zdecydowanych było 46,2% uczniów mieszkających na wsi i nieznacznie tylko większy odsetek osób pochodzących z miasta. I chociaż wybór dalszej drogi życiowej zdeterminowany był sytuacją finansową rodziny, to wśród maturzystów chcących w niedalekiej przyszłości studiować znalazły się również osoby, których rodzice mieli bardzo niskie wykształcenie, a rodziny były słabe ekonomicznie (niższe miesięczne dochody na osobę w rodzinie oraz gorsze warunki materialne gospodarstwa domowego). Tym samym nie znalazła potwierdzenia teza, że poziom aspiracji młodych ludzi zależy tylko i wyłącznie od związanego z wykształceniem statusu zawodowego rodziców oraz problemów związanych bezpośrednio z wiejskim pochodzeniem ucznia.

Tabela 9. Zamierzenia uczniów po skończeniu szkoły średniej (w %)

Zamierzenia uczniów po ukończeniu szkoły średniej	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi N=92
	Ogółem N=125	w tym		
		w Grodzisku Maz. N=71	w pozostałych miastach N=54	
studia	50,4	60,6	37,0	46,2
studia zaoczne	16,0	15,5	16,7	17,6
praca w kraju	16,8	9,9	25,9	20,9
praca za granicą	9,6	9,9	9,3	6,6
inne plany	7,2	4,2	11,1	8,8

Naukę w systemie studiów wieczorowych, zaocznych i poszukiwanie pracy zadeklarowali również uczniowie nie borykający się z zasygnalizowanymi problemami. Konstrukcja ankiety nie pozwala niestety poznać w bezpośredni sposób przyczyn podjętych decyzji, ale w kontekście odpowiedzi udzielanych na inne pytania ankiety stwierdzić można, że bez względu na miejsce zamieszkania na decyzję młodych ludzi wpływa:

- niski poziom wyników osiągniętych w szkole średniej, co wiąże się z niewielkimi szansami na dostanie się na studia dzienne;
- zła sytuacja finansowa rodziny oraz konieczność odciążenia matki samotnie wychowującej dzieci;
- chęć szybkiego usamodzielnienia się i posiadania własnych pieniędzy (w tym również wyjazd do pracy za granicę i zdobycie środków na otwarcie własnej działalności);
- praca w dobrze prosperującej firmie rodziców;
- przekonanie, że we współczesnym świecie w równej mierze co skończone studia liczy się zdobyte doświadczenie.

Z tych też powodów dość znaczny jest odsetek osób, które po skończeniu szkoły średniej zamierza podjąć pracę. Taką decyzję podjął co czwarty uczeń ze wsi i niemal co piąty z Grodziska. Najwięcej osób zdecydowanych podjąć pracę pochodziło z Żyrardowa, dlatego też odsetek wybierających tę drogę w grupie obejmujących mieszkańców innych niż Grodzisk miast sięgnął 35,2%. Wśród maturzystów z Grodziska w równej części preferowana była praca w kraju i za granicą, w wypadku dwóch pozostałych grup znacznie częściej podejmowana była decyzja o pozostaniu w kraju.

Preferowana droga życiowa nie pozostaje bez wpływu na wybór przyszłego miejsca zamieszkania. Najwięcej osób deklarujących chęć pozostania w dotychczasowym miejscu zamieszkania pochodziło z Grodziska (52,1%), najmniej – z pozostałych miast (47,3%). Znaczna część osób w każdej grupie zaznacza przy tym, że zamierza pozostać jedynie do czasu ukończenia studiów. Niestety konstrukcja ankiety nie przewidywała dokładniejszej analizy tego problemu, dlatego też nie jest możliwe ani dokładne określenie liczby takich osób, ani też – w wielu wypadkach – miejsc, do jakich chcieliby się udać po zakończeniu nauki.

Tabela 10. Przyszłe miejsce zamieszkania (w %)

Planowane miejsce zamieszkania	Uczniowie mieszkający w mieście			Uczniowie mieszkający na wsi N=92
	Ogółem N=123	w tym		
		w Grodzisku Maz. N=68	w pozostałych miastach N=55	
dotychczasowe miejsce	51,2	54,4	47,3	48,9
Warszawa	20,3	22,1	18,2	10,9
inne duże miasto w Polsce	4,1	5,9	1,8	4,3
inna miejscowość w Polsce	9,8	5,9	14,5	28,3
kraje UE	11,4	8,8	14,5	5,4
inny kraj	3,3	2,9	3,6	2,2

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 10, bardzo silne jest przyciąganie Warszawy zwłaszcza u uczniów pochodzących z Grodziska – w stolicy chciałby mieszkać co czwarty maturzysta z tej grupy. Dla porównania inne duże miasto lub też inną miejscowość w Polsce wybrało po 5,6% respondentów. Dla mieszkańców innych miast Warszawa była niemal tak samo atrakcyjna, jak inne miasta w Polsce oraz w krajach Unii Europejskiej. W zdecydowanej większości nie chcą zmieniać miejsca zamieszkania uczniowie z miast (Żyrardów, Błonie, Mszczonów, Grodzisk), którzy planują po ukończeniu szkoły podjęcie pracy w kraju – oznaczać to może, że już w tej chwili mają szansę na podjęcie pracy w pobliżu miejsca zamieszkania. Drugą grupę stanowią respondenci, którzy wybierają studia w Warszawie, a których rodziny znajdują się w co najmniej dobrej sytuacji finansowej – bliskie położenie i dogodny dojazd do stolicy oraz wsparcie rodziców wydają się stanowić wystarzczający powód do wyrażenia braku chęci zmiany miejsca zamieszkania.

W wypadku uczniów pochodzących ze wsi zdecydowana większość chce unikać dużych miast – Warszawę wybrało 10,9%, inne duże miasto – zaledwie 4,3%, natomiast inną miejscowość w Polsce – 28,3% respondentów z tej grupy.

4.3. Wybór uczelni oraz jego uzasadnienie

Podczas analizy planów życiowych maturzystów kończących grodziskie szkoły średnie okazało się, że znaczna część z nich wiąże swoje dorosłe życie ze stolicą. W dużej mierze jest to związane z wyborem studiów w tym właśnie mieście (patrz tab. 11).

Tabela 11. Wykaz miast wybieranych przez maturzystów na miejsce studiów

Wybrane miasto		Grodzisk Maz. N=55	Pozostałe miasta N=29	Tereny wiejskie N=58
Najbardziej pożądana	Białystok	*	1	*
	Grodzisk Maz.	3	*	1
	Kraków	*	*	1
	Sochaczew	*	1	*
	Warszawa	51	26	56
	Wrocław	*	1	*
W drugiej kolejności	Gdańsk	1	1	2
	Grodzisk Maz.	2	*	1
	Katowice	*	*	1
	Kraków	5	2	4
	Łódź	5	4	4
	Olsztyn	2	1	4
	Płock	1	*	1
	Poznań	*	4	2
Podkowa Leśna	*	*	1	

Pruszków	2	1	1
Radom	1	*	1
Skierniewice	*	*	2
Sochaczew	2	*	*
Szczytno	*	*	1
Warszawa	15	16	9
Wrocław	1	3	1
Żyrardów	1	*	1

Inne miasta podawane były przez pojedyncze osoby, przy czym ich wybór najczęściej motywowany był wyjątkowym kierunkiem studiów (Białystok, Rzeszów, Kraków, Wrocław) lub też studiami zaocznymi (Grodzisk Mazowiecki, Sochaczew, Skierniewice). W przypadku miast podawanych w drugiej kolejności, obok Warszawy pojawiają się renomowane uczelnie w innych, bardziej oddalonych miastach (w przypadku niepowodzenia podczas rekrutacji w Warszawie) oraz podobnie jak w przypadku miast najbardziej pożądanym – wybierane ze względu na specyficzny kierunek studiów (Szczytno, Poznań, Płock) lub studia zaoczne (Grodzisk, Sochaczew).

Tabela 12. Uzasadnienie wyboru miejsca studiów

Uzasadnienie wyboru miejsca studiowania		Grodzisk Maz. N=55	Pozostałe miasta N=29	Tereny wiejskie N=58
Najbardziej pożądanym	zamieszkanie w pobliżu i dogodny dojazd	31	19	35
	kierunek zgodny z zainteresowaniami	5	6	13
	renomowana uczelnia, wysoki poziom nauczania	8	4	8
	niska cena na prywatnych uczelniach	*	1	*
W drugiej kolejności	ciekawy kierunek, zgodny z zainteresowaniami	1	1	15
	dobra uczelnia	3	1	4
	zamieszkanie w pobliżu i dogodny dojazd	5	3	9
	ładne miasto i ciekawi ludzie	3	4	1
	mam zapewnione zakwaterowanie	2	*	1
	plan awaryjny	4	1	3

Najczęściej podawanym przez maturzystów powodem wyboru miasta najbardziej pożądanego do podjęcia studiów był dogodny dojazd, związany z położeniem miejsca dotychczasowego zamieszkania (patrz tab. 12). Na drugim miejscu wymieniana była zgodność kierunku z zainteresowaniami ucznia, kolejnym – renoma uczelni oraz wysoki poziom nauczania. Przy wyborze drugiego w kolejności miasta i uczelni, znacznie odległej już w wielu wypadkach od miejsca zamieszkania, mieszkańcy wsi na pierwszy plan wysuwali ciekawy kierunek i jego zgodność z zainteresowaniami. U uczniów

z miasta w nieco większym stopniu o wyborze miejsca decyduje natomiast uroda miasta i studiujący w niej znajomi niż dobra renoma szkoły i własne zainteresowania

Niestety znaczna część maturzystów wybierających się na studia nie potrafiła udzielić odpowiedzi na pytanie o wybraną uczelnię lub kierunek studiów, przy czym bardziej sprecyzowane plany mieli uczniowie pochodzący ze wsi. Podczas analizy uzyskanych danych okazało się, że zależność pomiędzy preferowaną uczelnią, kierunkiem studiów a miejscem zamieszkania nie istnieje, a wybór uczelni związany jest raczej z rodzajem kończonej właśnie szkoły średniej (patrz tab. 13 i 14).

Tabela 13. Wykaz uczelni wybieranych przez maturzystów

Nazwa uczelni		Grodzisk Maz. N=55	Pozostałe miasta N=29	Tereny wiejskie N=58
Najbardziej pożądana	Akademia Medyczna (Warszawa)	1	*	1
	Akademia Wychowania Fizycznego (Warszawa, Pruszków)	2	2	3
	Almamer Wyższa Szkoła Ekonomiczna (Warszawa)	*	*	1
	Politechnika Warszawska	2	5	11
	Politechnika Rzeszowska	*	*	1
	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego	13	4	14
	Szkoła Główna Straży Pożarnej (Warszawa)	*	*	1
	Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej (Warszawa)	*	1	1
	Warszawska Wyższa Szkoła Informatyki	1	*	*
	Wojskowa Akademia Techniczna (Warszawa)	*	*	1
	Wszechnica Polska (Warszawa)	*	*	1
	Wyższa Szkoła CiA i Logistyki (Warszawa)	*	1	*
	Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna (Łódź)	*	*	1
	Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania (Białystok, Warszawa)	*	*	1
	Wyższa Szkoła Pedagogiczna (Łódź, Warszawa)	*	*	1
	Wyższa Szkoła Reklamy (Warszawa)	1	*	1
	Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna (Warszawa)	1	*	2
	Wyższa Szkoła Technologii Informacyjnej (Katowice)	1	*	*
	Uniwersytet Warszawski	12	2	5
Uniwersytet im. Stefana Wyszyńskiego (Warszawa)	*	*	1	
W drugiej kolejności	Akademia Medyczna (Kraków)	*	1	1
	Akademia Pedagogiki Specjalnej (Warszawa)	*	1	1
	Akademia Sztuk Pięknych (Warszawa)	1	*	1
	Akademia Wychowania Fizycznego (Warszawa, Pruszków)	2	1	*
	Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna	*	1	*
	Politechnika Radomska	*	*	1
	Politechnika Warszawska	*	2	3

Szkoła Główna Handlowa	2	*	2
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego	3	1	4
Wojskowa Akademia Techniczna	1	1	3
Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania (Warszawa)	*	*	2
Wyższa Szkoła Humanistyczna im. B. Prusa (Warszawa)	*	*	4
Wyższa Szkoła Oficerska (Poznań)	*	1	*
Wyższa Szkoła Pedagogiczna (Łódź, Warszawa)	*	*	1
Wyższa Szkoła Policji (Szczytno)	*	*	1
Wyższa Szkoła Psychologii Społecznej (Warszawa)	*	*	1
Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna (Grodzisk Maz.)	*	*	4
Uniwersytet Gdański	*	*	1
Uniwersytet Jagielloński	1	*	*
Uniwersytet Warszawski	4	*	*
Uniwersytet im. Stefana Wyszyńskiego (Warszawa)	3	*	2

Tabela 14. Zestawienie kierunków, wydziałów i specjalności wybieranych przez maturzystów

Kierunek		Liczba uczniów zamieszkujących		
		Grodzisk Maz.	Pozostałe miasta	Tereny wiejskie
Najbardziej pożądanym	Administracja	1	*	*
	Architektura (w tym wnętrz)	*	*	1
	Biotechnologia	*	1	2
	Budownictwo lądowe	1	*	1
	Dietetyka	*	*	3
	Dziennikarstwo i nauki polityczne	1	*	2
	Ekonomia	2	*	1
	Filologia angielska	*	1	*
	Filologia germańska	*	*	1
	Fizjoterapia	*	*	2
	Geodezja i kartografia	1	1	*
	Hotelarstwo (turystyka, gastronomia)	2	2	4
	Iberystyka	*	1	1
	Informatyka (grafik komputerowy)	*	1	*
	Lingwistyka	1	*	*
	Logistyka	*	*	2
	Kosmetologia	*	1	1
	Marketing	1	*	*
	Ogrodnictwo	1	*	*
	Pedagogika (w tym wczesnoszkolna)	1	1	2

	Politologia	1	*	*
	Prawo (prawo i administracja)	2	*	1
	Psychologia (w tym społeczna)	*	2	2
	Resocjalizacja (i Pedagogika specjalna)	2	2	3
	Romanistyka	2	*	1
	Samochody i Maszyny Robocze	*	1	*
	Socjologia	4	1	*
	Stosunki międzynarodowe	*	*	1
	Taniec	*	1	*
	Transport i spedycja	1	1	3
	Trener – nauczyciel	*	1	*
	Turystyka i rekreacja	4	1	*
	Zarządzanie finansami	*	1	*
	Zdrowie publiczne	1	*	*
	Technologia żywienia	1	1	2
	Ugrofinistyka	*	*	1
W drugiej kolejności	Administracja	1	*	1
	Budownictwo lądowe	*	*	1
	Dietetyka	*	*	2
	Dziennikarstwo (i nauki polityczne)	1	1	1
	Ekonomia	2	*	*
	Filologia angielska	*	1	2
	Filologia fińska	*	*	1
	Filologia francuska	*	1	*
	Fizjoterapia	*	1	*
	Geodezja i kartografia	*	*	3
	Gospodarka przestrzenna	*	*	1
	Hotelarstwo	*	1	1
	Informatyka (grafik komputerowy)	*	1	*
	Inżyniera Bezpieczeństwa Publicznego	*	*	1
	Logistyka	1	*	1
	Pedagogika	*	*	2
	Politologia	2	*	*
	Polityka społeczna	1	*	*
	Praca socjalna	*	1	*
	Prawo (prawo i administracja)	1	*	1
	Rehabilitant-masażysta	*	2	1
	Socjologia	*	*	2
	Taniec	*	1	*
	Turystyka i rekreacja	2	*	1

Wśród uczelni wymienianych przez maturzystów znajdowały się zarówno znane uczelnie państwowe – takie jak najczęściej wskazywana Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego czy też Politechnika Warszawska i Uniwersytet Warszawski, jak i istniejące zaledwie od kilku lat uczelnie niepubliczne (patrz tab. 13). W wypadku uczelni podawanych w drugiej kolejności rozbieżność jest znacznie większa, bo oprócz niewielu uczelni wybieranych zgodnie z dotychczasowym kierunkiem kształcenia wskazane zostały Akademia Sztuk Pięknych, Akademia Wychowania Fizycznego a nawet Akademia Medyczna. Trudno przy tym dopatrzyć się związku między wybraną uczelnią a profilem kończącej właśnie szkoły średniej i samooceną osiągniętych w niej wyników.

Respondenci poproszeni zostali o określenie kierunku, ewentualnie wydziału, na jakim składać będą dokumenty po ukończeniu szkoły średniej. Ze względu na wielką rozbieżność wyników zostały one przedstawione w tabeli 13, zawierającej wszystkie udzielone odpowiedzi (w kolejności alfabetycznej). Analizując treść wypowiedzi, w niewielu miejscach można zauważyć związek dalszej edukacji z dotychczas wybranym kierunkiem. Z jednej strony wynika to zapewne z szerokiej oferty uczelni, z drugiej natomiast może być przyczyną nie do końca przemyślanego wyboru szkoły średniej.

Tabela 15. Uzasadnienie wyboru kierunku studiów

Uzasadnienie wyboru kierunku (wydziału) studiów		Grodzisk Maz. N=55	Pozostałe miasta N=29	Tereny wiejskie N=58
Najbardziej pożądana	czeka mnie lepsza przyszłość	*	*	7
	zamieszkanie w pobliżu i dogodny dojazd	4	1	17
	szkoła sprawdzona przez znajomych	1	*	3
	kierunek zgodny z zainteresowaniami	17	14	21
	duże możliwości otrzymania pracy po studiach	4	2	5
	renomowana uczelnia, wysoki poziom nauczania	7	6	12
	kwitające życie towarzyskie	2	1	*
	będę mógł robić, co chcę i lubię	2	*	2
	rozwój i spełnienie marzeń	1	1	6
	zaspokojenie ambicji	1	*	1
kontynuacja kierunku ze szkoły średniej	2	*	4	
W drugiej kolejności	ciekawy kierunek, zgodny z zainteresowaniami	6	5	21
	dobra uczelnia	1	1	8
	spełnienie marzeń i plany na przyszłość	*	1	4
	możliwość zdobycia pracy w przyszłości	*	1	4
	ucieczka przed wojskiem	*	2	*
	zamieszkanie w pobliżu i dogodny dojazd	1	*	8
	małe wymagania – łatwo skończyć tę uczelnię	*	*	1
	plan awaryjny	3	2	3

Większość uczniów chce studiować na kierunku, który zgodny jest z ich zainteresowaniami. Dotyczy to zarówno kierunku preferowanego, jak i podawanego w drugiej kolejności. 15 uczniów – w tym aż 13 ze wsi – jest na tyle zdecydowanych co kierunku, że podawany przez nich w obydwu wypadkach jest ten sam, zmienia się jedynie uczelnia lub też miasto. W drugiej kolejności o wyborze kierunku na konkretnej uczelni decyduje renoma szkoły i prezentowany przez nią poziom nauczania. Nie bez znaczenia okazuje się jednak zamieszkanie w pobliżu i dogodny dojazd. Te dwa powody okazały się ważne zwłaszcza dla mieszkańców wsi. Dla nich też znacznie ważniejszy niż dla rówieśników z miasta okazał się wybór kierunku warunkującego rozwój i stanowiącego spełnienie marzeń, stwarzającego większe możliwości otrzymania pracy czy też będącego kontynuacją nauki w wybranym w szkole średniej kierunku.

Tabela 16. Powody dla których warto kończyć studia

Wyszczególnienie	Grodzisk Maz. N=55	Pozostałe miasta N=29	Tereny wiejskie N=58
możliwość uzyskania (lepszego, ciekawszego) pracy	15	10	21
łatwiejszy start w życiu	7	5	1
rozwój intelektualny i droga do sukcesów	4	9	14
uzyskiwanie w przyszłości wysokich zarobków	7	1	6
lepsze wykształcenie, podniesienie kwalifikacji i zdobycie zawodu	23	13	22
ucieczka przed wojskiem	2	3	1
wysoki prestiż po skończeniu uczelni	1	1	*
przedłużenie młodości i sposób na beztrudne życie studenckie	1	1	*
cel w życiu i względy ambicjonalne	2	1	5
zdobycie umiejętności niezbędnych w życiu	*	3	1
by mieć wpływ na pesymistycznie zapowiadającą się przyszłość	1	2	*
sposób na spełnienie marzeń i rozwijanie zainteresowań	2	*	2
studia umożliwią mi pozostanie w kraju	2	*	4
studia umożliwią lepszą pracę za granicą	2	*	*
bo tak trzeba	3	2	1

Mimo podobieństw w wyborze uczelni i kierunków studiów pomiędzy uczniami z miasta i ze wsi nieco odmienne są przyczyny ich wyboru. Okazało się bowiem, że dla młodzieży ze wsi studia umożliwiają rozwój i są pierwszym krokiem na drodze do sukcesów oraz lepszej przyszłości, dlatego też znacznie częściej przy wyborze kierowali się renomą uczelni i wysokim poziomem nauczania. Tym samym jest to dla nich sposób na uzyskanie ciekawszej, bardziej satysfakcjonującej i zgodnej z zainteresowaniami pracy. Ponadto dla części z nich kontynuowanie nauki jest spełnieniem ich ambicji i marzeń. Tym samym studia stanowią dla nich kolejny etap rozwoju, otwierający drogę do dalszych sukcesów zawodowych i osobistych,

a co za tym idzie łatwiejszy start oraz uzyskiwanie wyższych zarobków w dorosłym, samodzielnym już życiu.

Zakończenie

Cechy wyróżniające młodzież to głównie różnice o charakterze demograficznym, takie jak wiek, stan cywilny i rodzinny, suma doświadczeń życiowych oraz różnice społeczno-ekonomiczne, do których należą poziom wykształcenia i aktywności zawodowej. Takie zjawiska, jak procesy wynikające z dojrzewania fizycznego i psychicznego, moda, wpływ mediów, kultura młodzieżowa, problemy społeczne – wszystko to powoduje, że znaczne grupy młodzieży z różnych środowisk wyznają podobne bądź te same wartości, mają takie same aspiracje, a także w podobny sposób żyją¹¹. Potwierdzeniem tej tezy są bardzo podobne wyniki uzyskane podczas badań ankietowych przeprowadzonych w szkołach średnich subregionu radomskiego, powiatu żyrardowskiego oraz Grodziska Mazowieckiego.

Biorąc pod uwagę to, że poglądy i postawy młodzieży krystalizują się stopniowo pod wpływem różnorodnych czynników społeczno-kulturowych, zauważyć można, że zamierzenia maturzystów po ukończeniu szkoły średniej zależą bardziej od własnych zainteresowań i zdolności, mniej zaś od miejsca zamieszkania. Oznacza to, że poziom młodzieży ze wsi nie odbiega od poziomu ich rówieśników z miasta. Z jednej strony można mówić o słabnącej dyskryminacji młodzieży wiejskiej, z drugiej zaś o obniżającym się poziomie intelektualnym młodzieży miejskiej¹². We wszystkich wspomnianych już badaniach uzyskiwane przez uczniów wyniki nauczenia nie wpływają na plany dotyczące podjęcia studiów wyższych. Bez względu bowiem na miejsce zamieszkania ucznia (zarówno w rozumieniu wieś – miasto, jak też położenia geograficznego – okolice Radomia, Żyrardowa czy Grodziska Mazowieckiego) młodzi ludzie – oprócz dużych ośrodków akademickich z uznanymi uczelniami, przyjmującymi głównie uczniów bardzo dobrych – mają do dyspozycji prywatne uczelnie w mniejszych miastach znajdujących się w zasięgu 30-50 km od domu (promień codziennego dojazdu). Najważniejszym bowiem powodem wyboru miejsca studiowania i uczelni okazało się dogodne położenie i łatwość dojazdu; a decydujące znaczenie miał efekt przyciągania wielkiego ośrodka akademickiego, jakim jest Warszawa¹³. Wśród preferowanych szkół wyższych można wyróżnić co najmniej trzy najczęściej wybierane przez uczniów uczelnie warszawskie: SGGW, Politechnikę i Uniwersytet (w Radomiu również Akademię Górniczo-Hutniczą, w Krakowie Uniwersytet Jagielloński, w Lublinie Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej), przy czym na żadnej z tych uczelni nie ma kierunków, które wykazywałyby szczególną atrakcyjność.

Bez względu na miejsce zamieszkania barierą w swobodnym wyborze dalszej drogi okazuje się zła sytuacja materialna. Dotyczy to zarówno studiów dzien-

¹¹ B. Hołyst, *Problemy młodego pokolenia. Studium z zakresu profilaktyki społecznej*, Warszawa 1991, s. 52.

¹² Por. Z. Kwieciński, *Wykluczanie*, Toruń 2002, s. 52.

¹³ W następnej kolejności w Żyrardowie wymieniana była Łódź, w Radomiu – Kraków, Lublin i Radom.

nych na państwowych uczelniach (znacznie wyższe wydatki niż podczas nauki w szkole średniej), jak też prywatnych (nieдоступnych z powodu wysokiego czesnego). Należy sądzić, że wybór miejsca studiowania zależał również bezpośrednio od tego właśnie czynnika (możliwości ponoszenia wyższych kosztów związanych z nauką poza miejscem zamieszkania). Jednocześnie jednak można wysnuć wniosek, że rodziny o stosunkowo niskich dochodach są w stanie umożliwić dziecku lepszy start w przyszłość, możliwy dzięki studiom na uznanej uczelni.

W świetle uzyskanych wyników można również stwierdzić, że dla młodych ludzi najważniejsze znaczenie mają rodzina i praca. Środkiem do osiągnięcia tych celów staje się osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej i zrobienie kariery. Dlatego też młodzież wykazuje duże ambicje w zakresie doskonalenia i poszerzania swej wiedzy. Większość badanych preferuje pracę interesującą i dającą wiele satysfakcji, ale zapewniającą też wysokie zarobki. Realizacja przyszłych zamierzeń osobistych zależy głównie od własnych chęci, wytrwałości oraz wyników w nauce.